

Valstybinio audito ataskaita

KAIP ORGANIZUOJAMAS IR VYKDOMAS MOKINIŲ PROFESINIS ORIENTAVIMAS

2014 m. lapkričio 27 d. Nr. VA-P-50-1-16

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

TURINYS

<u>SANTRUMPOS IR SAVOKOS</u>	<u>3</u>
<u>SANTRAUKA</u>	<u>5</u>
IŠVADOS	6
REKOMENDACIJOS	7
<u>IŽANGA</u>	<u>8</u>
<u>AUDITO REZULTATAI</u>	<u>10</u>
<u>1. Ar užtikrinamas profesinio orientavimo prieinamumas ir tęstinumas</u>	<u>10</u>
1.1. Ne visiems mokiniams buvo sudarytos vienodos sąlygos gauti profesinio informavimo paslaugą	10
1.2. Ne visiems mokiniams prieinamos profesinio orientavimo paslaugos	11
1.3. Neužtikrinamas profesinio orientavimo tęstinumas	15
<u>2. Ar užtikrinama profesinio orientavimo kokybė</u>	<u>16</u>
2.1. Savivaldybės ir mokyklos nepakankamai informuojamos apie profesinio orientavimo plėtrą	17
2.2. Nereglamentuoti karjeros specialisto kvalifikaciniai reikalavimai ir nesukurta kvalifikacijos tobulinimo sistema	18
2.3. Profesinio orientavimo stebėseną nepakankama, o šios srities vertinimas nesistemiškas	20
<u>PRIEDAI</u>	<u>23</u>

SANTRUMPOS IR SĄVOKOS

EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija

Mokykla – bendrojo ugdymo mokykla ir profesinio mokymo įstaiga

Mokinys – bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose besimokantis asmuo

ŠVIS – Švietimo valdymo informacinė sistema

UKSIS – Ugdymo karjerai stebėsenos informacinė sistema

Projektas – 2007–2013 metų laikotarpio Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.3-ŠMM-01-V priemonės „Profesinio orientavimo sistemos veiklos tobulinimas ir plėtra“ projektas Nr. VP1-2.3-ŠMM-01-V-01-002 „Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme (I etapas)“.

Švietimo pagalba – mokiniams, jų tėvams (globėjams, rūpintojams), mokytojams ir švietimo teikėjams specialistų teikiama pagalba, kurios tikslas – didinti švietimo veiksmingumą¹. Švietimo įstatyme nustatyta, kad profesinis orientavimas yra švietimo pagalbos sudėtinė dalis.

Atvira informavimo, konsultavimo, orientavimo sistema (AIKOS) – integruota, vientisa, atvira, nekomercinė sistema, kurios pagrindinis tikslas – teikti aktualią, kokybišką informaciją apie mokymosi galimybes Lietuvoje.

Mokinių ugdymo karjerai informacinė svetainė (MUKIS) – internetinis puslapis, orientuotas į informacijos sklaidą ir tikslinių grupių (mokinių, karjeros veiklų koordinatorių, konsultantų, kitų pedagogų, tėvų, neformalaus ugdymo specialistų ir darbo pasaulio atstovų) bendradarbiavimą.

Profesinio informavimo taškas (PIT) – darbo vieta, kurioje teikiamos profesinio informavimo paslaugos, turinti laisvą prieigą prie interneto ir prie šalies švietimo ir darbo rinkos duomenų bazių, sukauptą profesinio informavimo medžiagą kompiuterinėse laikmenose, vaizdajuostėse, spaudiniuose ir kt.

Profesinis informavimas² – sistemingas informacijos teikimas profesinio mokymo, kvalifikacijų paklausos darbo rinkoje ir profesijos pasirinkimo klausimais.

Profesinis konsultavimas³ – pagalba asmeniui priimti racionalų profesijos rinkimosi sprendimą, atsižvelgus į jo individualias savybes, darbo rinkos poreikius ir profesinio mokymosi galimybes.

Ugdymo karjerai tikslas⁴ – veiksmingai ugdyti ir sudaryti sąlygas visiems mokiniams ugdytis karjeros kompetencijas, palaikyti mokinius, jiems pažįstant, kuriant ir realizuojant save.

Karjeros koordinatorius – projekto metu įdarbintas asmuo, kuris teikė karjeros paslaugas jam priskirtoje mokykloje (dažniausiai tai buvo asmenys, dirbantys mokykloje: mokytojai, psichologai, socialiniai pedagogai ar bibliotekininkai, o rečiau – ne mokyklos darbuotojai).

¹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991-06-25 Nr. I-1489 (2011-03-17 įstatymo Nr. XI-1281 nauja redakcija), 2 str. 27 p.

² Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas, 1997-10-14 Nr. VIII-450 (2007-04-03 įstatymo Nr. X-1065 nauja redakcija), 2 str. 8 d.

³ Ten pat, 2 str. 9 d.

⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014-01-15 įsakymu Nr. V-72 patvirtinta Ugdymo karjerai programa.

Karjeros konsultantas – projekto metu įdarbintas asmuo, kuris organizavo, koordinavo, prižiūrėjo ir vertino jam priskirtų mokyklų karjeros koordinatorių veiklą.

Profesinis veiklinimas – veiklos, kuriose mokiniams padedama aktyviai pažinti įvairias užimtumo sritis, profesijų ypatumus ir karjeros galimybes, kaupti darbo patirtį, ugdyti profesinę motyvaciją ir planuoti būsimą karjerą.

Karjeros specialistas – asmuo, teikiantis mokiniams profesinio orientavimo paslaugas. Projekto metu šias paslaugas teikė karjeros koordinatoriai ir karjeros konsultantai.

SANTRAUKA

Profesinio orientavimo paslaugos – svarbus mokymo ir užimtumo politikos elementas. Tai – sudedamoji aktyvios darbo rinkos politikos dalis, todėl sparčiai kintančiame pasaulyje švietimo sistema skiria daug dėmesio ugdydama jauno žmogaus savarankiškumą ir karjeros valdymo kompetencijas, kad jis galėtų tinkamai valdyti asmeninę karjerą ir priimti sėkmingus sprendimus.

Jaunimas darbo neranda dėl daugelio priežasčių, tarp jų ir dėl negebėjimo tinkamai planuoti ir valdyti savo karjerą. Tinkamai pasirinkta profesija sumažina jaunimo nedarbo problemą. Tik svarbu, kad jaunuolio pasirinkimas būtų sąmoningas ir tikslingas, o tam gali padėti mokyklose teikiamos kokybiškos ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugos.

ES Ministrų Tarybos rezoliucijose išdėstytos keturios prioritetinės profesinio orientavimo sritys: paslaugų koordinavimas, paslaugų prieinamumas, karjeros valdymo kompetencijų ugdymas, kokybės užtikrinimas⁵. Jos svarbios ir mūsų šalyje.

Audito tikslas – įvertinti, ar tikslingai organizuojamas ir tinkamai vykdomas mokinių profesinis orientavimas.

Audito metu nagrinėjome:

- ar profesinio orientavimo paslaugos prieinamos visiems mokiniams;
- ar užtikrinamas visų profesinio orientavimo paslaugų tęstinumas;
- ar užtikrinama profesinio orientavimo kokybė.

Audituojamas 2010–2013 m. laikotarpis. Vertinant pokyčius naudoti ankstesnių laikotarpių ir 2014 metų duomenys.

Audituojamu laikotarpiu 1 242 bendrojo ugdymo mokyklose ir 76 profesinio mokymo įstaigose mokėsi 419 tūkst. mokinių⁶. Vadovaujantis Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašu⁷ ir Ugdymo karjerai programa, mokyklos turi sudaryti sąlygas visiems mokiniams įgyti karjeros kompetencijas, t. y. gauti žinių, gebėjimų ir nuostatų apie save, tobulinti saviraiškos ir darbo įgūdžius, išsiugdyti efektyvų karjeros sprendimų priėmimą, karjeros planavimą, mokymosi derinimą su kitomis gyvenimo sritimis ir savęs realizavimą, teikdamos jiems profesinio informavimo, profesinio konsultavimo ir ugdymo karjerai paslaugas.

Audito procedūras atlikome:

- Švietimo ir mokslo ministerijoje;
- Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centre;
- 12 savivaldybių (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Alytaus miestų ir Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Alytaus, Lazdijų, Trakų ir Kretingos rajonų) administracijose ir jų teritorijoje esančiose 55 bendrojo ugdymo mokyklose ir 4 profesinio mokymo įstaigose (1 priedas).

⁵ Prieiga per internetą http://www.euroguidance.lt/uploads/files/Naujienos/KVK_koncepcija_Konferencijos_isvados_2012.pdf [žiūrėta 2014-03-12].

⁶ 2012–2013 mokslo metų duomenys. Prieiga per internetą http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/609_98677ede4be08095c41c1266d2ae1e38.pdf ir http://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/609_54a3e281bc786587003d9ee0b7473be6.pdf [žiūrėta 2014-03-06].

⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ir socialinės apsaugos ir darbo ministrų 2012-07-04 įsakymu Nr. V-1090/A1-314 patvirtintas Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas, 4.1, 6 ir 6.1.2 p.

Įvertinę surinktus įrodymus, pateikiame valstybinio audito išvadas ir rekomendacijas. Rekomendacijų įgyvendinimo planas pateiktas 4 priede.

IŠVADOS

1. Profesinio orientavimo plėtra nuo 2003 m. vykdoma įgyvendinant ES struktūrinių fondų finansuojamus projektus: iki 2010 m. jie buvo orientuoti į profesinį informavimą ir konsultavimą, o juos įgyvendinant sukurta šio informavimo ir konsultavimo infrastruktūra apėmė ne visas mokyklas. Ugdymo karjerai plėtra, vykdyta nuo 2010 iki 2014 m. gegužės mėn., apėmė tik 72 proc. mokyklų, kuriose mokėsi daugiau nei 100 mokinių, vėliau tris mėnesius buvo sudaryta galimybė projekte dalyvauti ir mokykloms, kuriose mokėsi 100–50 mokinių. Mažesnės mokyklos projekte nedalyvavo, todėl nebuvo užtikrintas prieinamumas visiems mokiniams ir nesudarytos vienodos galimybės dalyvauti profesiniame informavime, konsultavime ir ugdyme karjerai (1.1 ir 1.2 poskyriai).
2. Pagal Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašą Ugdymo karjerai programą, skirtą veiksmingai ugdyti ir sudaryti sąlygas visiems mokiniams ugdyti karjeros kompetencijas, mokyklos turėjo įgyvendinti nuo 2012 m., tačiau ji buvo patvirtinta tik 2014 m., todėl audituojamu laikotarpiu nebuvo sudarytos sąlygos šalyje pagal vienodus reikalavimus vykdyti ugdymą karjerai (1.2 poskyris).
3. ES lėšomis finansuojamoms projektinėms veikloms pasibaigus, savivaldybės ir mokyklos neinformuojamos apie ilgalaikius profesinio orientavimo plėtros planus, viziją ir šalyje vykdomus arba planuojamus vykdyti projektus, stinga metodinės pagalbos. Taigi neužtikrinamas profesinio orientavimo tęstinumas ir gali būti nepasiektas šalies tikslas mažinti iškrentančiųjų iš formalaus švietimo sistemos skaičių, ugdant mokinių karjeros planavimo įgūdžius (1.3 ir 2.1 poskyriai).
4. Nacionaliniu lygiu neapibrėžta profesinio orientavimo (karjeros) paslaugas mokiniams teikiančio specialisto sąvoka, kvalifikaciniai reikalavimai, kompetencijos, funkcijos ir profesinės veiklos sritys; nesukurta profesinio orientavimo paslaugas teikiančių specialistų kvalifikacijos tobulinimo sistema, todėl nesudaromos prielaidos profesinio orientavimo paslaugas teikiančių specialistų nuolatiniam tobulinimui ir nesudaromos lygios galimybės visiems mokiniams gauti vienodai kokybiškas paslaugas (2.2 poskyris).
5. Profesinio orientavimo stebėseną pradėta vykdyti tik 2013 m. ir vykdoma nepatvirtinus jos kiekybinių ir kokybinių rodiklių sąrašo. Neatliekamas profesinio orientavimo paslaugų vertinimas ir ar vykdoma plėtra atitinka vartotojų lūkesčius ir poreikius, todėl neturima pakankamo pagrindo formuojant šios srities politiką (2.3 poskyris).
6. Pagal 2009 m. švietimo ir mokslo ministro pateiktas bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijas mokyklos įsivertina tik profesinio informavimo ir konsultavimo veiklas. Jas pagal tas pačias rekomendacijas vertina ir išorės vertintojai. Kitos profesinio orientavimo veiklos nevertinamos, todėl ši informacija nėra pakankama, siekiant užtikrinti visų profesinio orientavimo paslaugų atitiktį tikslinių grupių poreikiams ir gerinti profesinio orientavimo kokybę (2.3 poskyris).

REKOMENDACIJOS

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai:

1. Siekiant ugdyti mokinių karjeros kompetencijas, sudaryti sąlygas visiems mokiniams gauti ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas (1 ir 2 išvados).
2. Siekiant užtikrinti lygias galimybes mokiniams gauti vienodai kokybiškas paslaugas:
 - 2.1. apibrėžti mokykloje dirbančio karjeros specialisto kvalifikacinius reikalavimus, kompetencijas, funkcijas ir profesinės veiklos sritis (4 išvada);
 - 2.2. sukurti profesinio orientavimo paslaugas teikiančių asmenų kvalifikacijos tobulinimo sistemą, kuri užtikrintų visų šias paslaugas teikiančių specialistų nuolatinį kompetencijų tobulinimą (4 išvada).
3. Siekiant, kad profesinio orientavimo sistema kokybiškai funkcionuotų, būtų priimti pagrįsti sprendimai, analizuojama ir vertinama profesinio orientavimo būklė ir pokyčiai:
 - 3.1. patvirtinti profesinio orientavimo stebėsenos kiekybinius ir kokybinius rodiklius (5 išvada);
 - 3.2. sukurti kokybės vertinimo / įsivertinimo sistemą (5 ir 6 išvados).
4. Siekiant profesinio orientavimo tęstinumo, metodinių priemonių ir Mokinių ugdymo karjerai informacinės svetainės didesnio naudojimo, užtikrinti, kad joje būtų:
 - 4.1. teikiami profesinio orientavimo gerosios praktikos pavyzdžiai, mokytojai galėtų keistis patirtimi, diskutuoti, užduoti klausimus, ir į juos būtų atsakyta (3 išvada);
 - 4.2. nuolat atnaujinama metodinė ir informacinė medžiaga (3 išvada);
 - 4.3. savivaldybės ir mokyklos būtų informuojamos apie profesinio orientavimo plėtros planus ir projektus (3 išvada).

IŽANGA

Europos Sąjungoje profesinis orientavimas laikomas vienu svarbiausių veiksnių, skatinančių užimtumą, darbo jėgos prisitaikymą prie rinkos sąlygų, verslumą ir lygias galimybes – keturis Europos Komisijos užimtumo strategijos etapus⁸.

Mokinių profesinis orientavimas yra labai svarbus veiksnys, padedantis gerinti švietimo ir darbo rinkos veiksmingumą: mažinti ankstyvą pasitraukimą iš švietimo sistemos, pasirinkti tinkamą profesiją ir įgyti karjeros planavimo įgūdžių.

Mokykla turi potencialą užtikrinti, kad visi asmenys įgytų karjeros valdymo kompetencijas, padedančias rinktis studijų kryptį, profesinę veiklą, planuoti ateitį ir realizuoti save darbo rinkoje, todėl šalyje siekiama plėtoti profesinio orientavimo sistemą ir aplinką karjeros kompetencijoms ugdyti ir profesinio orientavimo paslaugoms tobulinti.

Europos Sąjungos statistikos agentūros Eurostato duomenimis⁹, 2013 m. 18–24 metų amžiaus nedirbantys ir formaliajame ugdyme nedalyvaujantys jaunuoliai Lietuvoje sudarė 15,2 proc. visų šalies jaunuolių. Šalyse, kuriose profesinio orientavimo plėtra yra labiau išvystyta, šis procentas buvo mažesnis: Danijoje – 8,1 proc., Suomijoje – 12,6 proc., Čekijoje – 11,8 proc.

2010 m. strategijoje „Europa 2020“¹⁰ nustačius, kad viena prioritetinių krypčių yra žiniomis pagrįstas pažangus augimas, ir siekiant šio tikslo, valstybės narės turi jaunimo integraciją į darbo rinką skatinti integruotais veiksmais, apimančiais, pvz.: profesinį orientavimą, konsultacijas ir gamybinę praktiką. Įgyvendinant strategijos prioritetines kryptis 2012 m. atnaujintoje Nacionalinėje reformų darbotvarkėje¹¹ numatyta ugdyti mokinių karjeros valdymo kompetencijas.

Vykdam mokinių profesinio orientavimo sistemos plėtrą 2005–2008 m. dėmesys buvo skiriamas profesiniam informavimui ir konsultavimui. Buvo sukurti profesinio informavimo taškai ir Atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema. Šios veiklos vykdomos įgyvendinant du projektus¹², kuriems skirta apie 16 mln. Lt ES lėšų. Patvirtinus Nacionalinę profesinio orientavimo švietimo sistemoje programą¹³, dėmesys skiriamas ne tik profesiniam informavimui, bet ir ugdymo karjerai ir karjeros stebėsenos modelių ir infrastruktūros mokyklose kūrimui bei profesinio orientavimo (karjeros) specialistų ir jiems skirtų priemonių rengimui.

Įgyvendinant šį uždavinį numatyta vykdyti du projektus¹⁴, kurių bendra vertė 54 863 tūkst. Lt:

- Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme (43 098 tūkst. Lt). Projektą planuota įgyvendinti nuo 2010 m. II ketv. iki 2013 II ketv. (dabar numatyta baigti 2015 m. II ketv.) (žr. 1 lentelę);

⁸ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo bei socialinės apsaugos ir darbo ministrų 2003-11-19 įsakymu Nr. ISAK-1635/A1-180 patvirtinta Profesinio orientavimo strategija, 8 p.

⁹ Prieiga per internetą http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_ifse_06&lang=en [Žiūrėta 2014-09-07].

¹⁰ Europos Komisijos komunikatas „2020 m. Europa: pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija“ (KOM(2010) 2020).

¹¹ Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2012_lithuania_lt.pdf [Žiūrėta 2014-10-20].

¹² Prieiga per internetą <http://www.smm.lt/web/lt/Vykdomi-ir-igyvendinti-projektai> [Žiūrėta 2014-10-27].

¹³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007-12-03 įsakymu Nr. ISAK-2332 patvirtinta Nacionalinė profesinio orientavimo švietimo sistemoje programa (2013-06-25 įsakymo Nr. V-580 nauja redakcija).

¹⁴ 2007–2013 metų laikotarpio Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto „Mokymasis visą gyvenimą“ VP1-2.3-ŠMM-01-V priemonė „Profesinio orientavimo sistemos veiklos tobulinimas ir plėtra“.

- Ugdymo karjerai infrastruktūros bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme sukūrimas ir plėtra (11 765 tūkst. Lt). Projektą planuota įgyvendinti nuo 2013 m. I ketv. iki 2016 m. II ketv. (pradėtas vykdyti tik 2014 m. III ketv. Pirkta 186 vnt. planšetinių kompiuterių komplektų ir 990 vnt. nešiojamųjų kompiuterių su programine įranga, kurie buvo skirti mokinių karjeros kompetencijoms ugdyti; bus išdalyti 860 bendrojo ugdymo mokyklų ir visoms profesinio mokymo įstaigoms bei savivaldybėms). Projektas nebuvo pradėtas įgyvendinti audituojamu laikotarpiu, todėl jo nevertinome.

Centras nurodė, kad projektų įgyvendinimas vėluoja, nes, pakeitus patvirtintas veiklas, užtruko jų derinimas.

Audituojamu laikotarpiu mokinių profesinio orientavimo plėtra daugiausiai buvo finansuojama Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis. Mokinių profesinio orientavimo vykdymas šalyje rėmėsi projekto „Ugdymo karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme“ veiklomis ir priemonėmis.

2010–2013 m. iš valstybės biudžeto mokinių pažintinei veiklai ir profesiniam orientavimui buvo skirta 17 348 tūkst. Lt, t. y. mokinio krepšelyje vienam mokiniui metams numatyta 10,60 Lt. Mokinio krepšelyje numatytos lėšos buvo skirtos pažintinėms išvykoms, kelionėms į renginius, mokymo priemonėms, literatūrai įsigyti, informacinės medžiagos gamybai ir t. t.

Lietuvos moksleivių sąjungos atstovai 2014 m. rugsėjo 10 d. informavo, kad mokinių prioritetinių klausimų sąrašė profesinis orientavimas užima pirmąją vietą, nes šių paslaugų teikimas tiesiogiai susijęs su jų ateitimi. Pažymime, kad mokinių profesinio orientavimo plėtra turi užtikrinti paslaugų prieinamumą ir tęstinumą apie 400 tūkst. mokinių.

Auditas atliktas pagal Valstybinio audito reikalavimus¹⁵ ir Tarptautinius aukščiausiųjų audito institucijų standartus¹⁶.

Audito metu taikyti pagrindiniai duomenų rinkimo ir vertinimo metodai pateikti 1 priede.

¹⁵ Patvirtinta Lietuvos Respublikos valstybės kontrolieriaus 2002-02-21 įsakymu Nr. V-26 (2012-06-28 Nr. V-171 redakcija).

¹⁶ 3000-asis TAAIS „Veiklos audito įgyvendinimo gairės“ ir 3100-asis TAAIS „Veiklos audito gairės: pagrindiniai principai“, prieiga per internetą <http://www.vkontrole.lt/page.aspx?id=350> [žiūrėta 2013-09-27].

AUDITO REZULTATAI

1. AR UŽTIKRINAMAS PROFESINIO ORIENTAVIMO PRIEINAMUMAS IR TĘSTINUMAS

Profesinio orientavimo tikslas – padėti asmenims sąmoningai rinktis jiems tinkamas švietimo ir užimtumo galimybes, sudaryti sąlygas įgyti karjeros kompetencijas ir aktyviai kurti savo karjerą. Profesinis orientavimas vykdomas teikiant ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir profesinio konsultavimo paslaugas¹⁷.

1.1. Ne visiems mokiniams buvo sudarytos vienodos sąlygos gauti profesinio informavimo paslaugą

Profesinio orientavimo plėtra 2005 m. buvo vykdoma pasitelkus ES struktūrinių fondų lėšas. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas profesiniam informavimui ir konsultavimui: kuriami profesinio informavimo taškai (PIT), modernizuojama profesinio orientavimo sistemos infrastruktūra, kuriama atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema (AIKOS), rengiami normatyviniai dokumentai ir kt. 2005–2008 m. buvo įgyvendinti du ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojami projektai¹⁸ („Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos (AIKOS) sukūrimas ir plėtojimas“ ir „Profesinio orientavimo sistemos sukūrimas ir diegimas“), kurių bendra vertė buvo 16 mln. Lt.

Buvo įkurta 700 PIT-ų, iš jų 632 mokyklose (kiti viešosiose bibliotekose ir savivaldybei priklausančiose įstaigose); tai sudaro 42 proc. šalies mokyklų, todėl tose mokyklose buvo sudarytos geresnės sąlygos gauti profesinio informavimo paslaugas. Vienose jų profesinio informavimo paslaugas teikė pedagogai, kitose – kiti mokyklų darbuotojai (pvz., bibliotekininkai). Mokyklose profesinio orientavimo veikla buvo organizuojama orientuojantis į mokinių profesinį informavimą, t. y. informaciją apie priėmimo sąlygas ir įvairias specialybes, kurių galima mokytis profesinėse ir aukštosiose mokyklose, darbo rinką ir pan.

Kadangi paskutines ataskaitas PIT-ai siuntė centrai 2009 m. (atsiuntė 45 proc. PIT-ų), negalime pasisakyti apie visų PIT-ų veiklą ir tolesnę jų įtaką profesinio orientavimo plėtrai šalyje. Audito metu aplankytose 30 mokyklų, kuriose įsteigti tokie taškai, nustatėme, kad vienoje jų PIT-ai tapo ugdymo karjerai centrais, kituose liko tik projekto metu nupirkti kompiuteriai, kurie stovi bibliotekoje, psichologo kabinete ar kurioje nors iš klasių.

¹⁷ Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas, 2 p.

¹⁸ Prieiga per internetą <http://www.smm.lt/web/lt/Vykdomi-ir-igyvendinti-projektai> [Žiūrėta 2014-10-27].

1.2. Ne visiems mokiniams prieinamos profesinio orientavimo paslaugos

2010 m. patvirtinus strategiją „Europa 2020“, šalių narių darbotvarkėse didesnio dėmesio sulaukė vaikų ir jaunimo savęs pažinimo ir karjeros planavimo gebėjimo / kompetencijų ugdymas.

2012 m. Nacionalinėje reformų darbotvarkėje¹⁹ siekiant tikslo „5.2. Ankstyvojo jaunų žmonių pasitraukimo iš švietimo sistemos mažinimas“ tarp prioritetinių krypčių numatyta „ugdyti mokinių karjeros valdymo kompetencijas“.

Nuo 2012 m. prioritentinė profesinio orientavimo sritis tapo ugdymas karjerai, o profesinis informavimas (ir veiklinimas) ir konsultavimas jį papildė, padeda asmenims spręsti konkrečius karjeros klausimus²⁰.

Pagal Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašą²¹ nuo 2012 m. mokyklos turėjo įgyvendinti švietimo ir mokslo ministro tvirtinamą ugdymui karjerai skirtą programą, tačiau ji patvirtinta tik 2014-01-15²². Ministerija informavo, kad užtruko programos projekto tobulinimas. Programa nustato ugdymo karjerai tikslus, sritis ir uždavinius, kokios karjeros kompetencijos turi būti ugdomos pagal amžiaus grupes (1–4, 5–8, 9–10, 11–12 klasių mokiniams) ir joje pateiktos rekomendacijos dėl ugdymo karjerai organizavimo (gali būti įgyvendinamas per ugdymo procesą ir kitas tikslingai numatytas veiklas – seminarus, mokinių laisvai pasirenkamus ugdymo karjerai dalykus, temines stovyklas ar savarankišką mokinio darbą ir pan.). Ugdymas karjerai apima keturias ugdymo sritis / kompetencijas: savęs pažinimo, karjeros galimybių pažinimo, karjeros planavimo ir karjeros įgyvendinimo.

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras nuo 2010-05-03 pradėjo vykdyti projektą „Ugdymas karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme“. Jo tikslas – siekti nacionalinės profesinio orientavimo sistemos plėtros ir dermės, užtikrinant ugdymo karjerai **tęstinumą** ir **prieinamumą** bei lygias galimybes visiems švietimo sistemos dalyviams. Projekto pagrindinės veiklos ir jų finansavimas pateiktas 2 priede.

Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos apraše nustatyta, kad mokyklos, kurios yra pagrindinės švietimo įstaigos, teikiančios profesinio orientavimo paslaugas mokiniams, turi užtikrinti, kad **kiekvienas** joje besimokantis asmuo žinotų, kur, kada ir kaip gali gauti ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas, sudaryti sąlygas **visiems** mokiniams įgyti karjeros kompetencijų bei įgyvendinti švietimo ir mokslo ministro tvirtinamą ugdymo karjerai programą (žr. 3 priedą).

Įgyvendinant projektinę veiklą – išmokyti ir įdarbinti karjeros koordinatorius (žr. 2 priedą) – Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras nuo 2012 m. rugsėjo iki 2014 m. gegužės mėn. pasirašė terminuotas darbo sutartis su 1 083 karjeros koordinatoriais. Jie pagal centro su 951 mokykla pasirašytas bendradarbiavimo sutartis paslaugas teikė mokyklose. Visiems karjeros koordinatoriams nuo 2012 m. rugsėjo mėn. centras organizavo trijų dienų mokymus. Karjeros koordinatoriais buvo išmokyti ir įdarbinti mokyklose dirbę darbuotojai (pvz.: direktorius, direktoriaus pavaduotojas, dalyko mokytojas, psichologas, socialinis darbuotojas, bibliotekininkė

¹⁹ Prieiga per internetą http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2012_lithuania_lt.pdf [Žiūrėta 2014-10-20].

²⁰ Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas, 5. 8. p.

²¹ Ten pat, 6.1.2. p.

²² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014-01-15 įsakymas Nr. V-72.

ir kt.). Karjeros koordinatorių darbo užmokesčiui iš projekto lėšų išleista 19,5 mln. Lt. (vieno etato karjeros koordinatoriaus darbo užmokestis – 2 583,96 Lt).

Karjeros koordinatoriai teikė profesinio orientavimo paslaugas savo mokyklų mokiniams, organizavo ir koordinavo karjeros paslaugų veiklą ir plėtojimą. Apklausus 55 audituotų bendrojo ugdymo mokyklų 3 266 mokinius (1 priedas) nustatyta, kad 86 proc. mokinių žinojo, kur ir į ką kreiptis mokykloje dėl profesinio orientavimo paslaugų, iš jų 73 proc. buvo patenkinti karjeros koordinatorių organizuojama veikla, nes buvo teikiama daugiau ir įvairesnių profesinio orientavimo paslaugų, pagerėjo jų kokybė.

Švietimo ir mokslo ministerijos sprendimu²³ nutarta mokyti ir įdarbinti karjeros koordinatorius tik tose mokyklose, kuriose mokosi per 100 mokinių. Taip audituojamu laikotarpiu nebuvo sudarytos sąlygos minėtas paslaugas gauti mokiniams mažesnėse kaimo mokyklose, t. y. apie 25 proc. visų šalies mokyklų.

Ministerija 2013-09-25 pakeitė sprendimą ir leido²⁴ įdarbinti karjeros koordinatorius mokyklose, kuriose mokosi nuo 50 iki 100 mokinių, todėl 124 karjeros koordinatoriai buvo įdarbinti likus tik 3 mėnesiams iki šių specialistų darbo mokyklose pabaigos (2014-05-03). Mažosiose mokyklose jie nebuvo įdarbinti, todėl nebuvo sudarytos sąlygos gauti profesinio orientavimo paslaugas.

Suomijoje, Norvegijoje, Austrijoje, Čekijoje ir kitose Europos Sąjungos šalyse²⁵ profesinis orientavimas yra viena prioritetinių švietimo sistemos sričių. Mokyklose šios paslaugos teikiamos nuo pirmos klasės – žemesnėse klasėse profesinis orientavimas integruotas į kitas ugdymo programas, o vyresniųjų klasių mokiniams vedama privaloma ugdymo karjerai pamoka. Minėtose valstybėse visos formaliojo švietimo įstaigos turi bent po vieną karjeros specialistą²⁶.

Audituotose mokyklose mokiniai su profesiniu orientavimu buvo pradedami supažindinti skirtingose klasėse: vieni – pirmoje, kiti – penktoje, o dar kiti 9–10 ar tik 11–12. Visų mokyklų nuomone, profesinio orientavimo paslaugas turi gauti visi mokiniai ir kuo anksčiau, kad jiems būtų lengviau susidaryti individualius ugdymo planus, susijusius su tolesnio mokymosi ir būsimo karjeros galimybėmis.

Audituotų mokyklų karjeros koordinatoriai nurodė, kad profesinio informavimo, konsultavimo ir karjeros ugdymo paslaugas teikdavo mokiniams pamokų, klasės valandėlių ar būrelių metu. Jie ruošdavosi atsižvelgę į mokinių poreikius arba patys parinkdavo informaciją, kuri, jų nuomone, galėtų būti naudinga mokiniui. Nustatėme, kad visų audituotų mokyklų mokiniai gavo tam tikrą informaciją apie galimybę studijuoti mokymo įstaigose, būsimas profesijas, individualias arba grupines konsultacijas, tačiau ugdymas karjerai buvo vykdomas tik dalyje audituotų mokyklų. Nustatyta, kad ugdymas karjerai, t. y. sudarytos sąlygos įgyti kokybiškų karjeros kompetencijų, buvo vykdomas nedidelei daliai mokinių (kiekvienoje savivaldybėje tik po kelias mokyklas). 59 audituotos mokyklos nurodė, kad audituojamu laikotarpiu teikė informavimo ir konsultavimo paslaugas, bet tik apie 20 proc. jų nurodė, kad nuolat vykdė ugdymą karjerai – vienos mokyklose kaip atskirą pasirenkamą dalyką, kitose integruotą į kitus ugdymo dalykus, į neformalųjį ugdymą, popamokinę veiklą ar klasės valandėles. Visi audituotų mokyklų karjeros

²³ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2012-05-23 raštas Nr. SR-2589 „Dėl karjeros paslaugų plėtojimo ir projekto „Ugdymo karjera ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme“.

²⁴ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2013-09-25 raštas Nr. SR-4605 „Dėl projekto finansavimo ir administravimo sutarties Nr. VP1-2.3-ŠMM-01-V-01-002 keitimo“.

²⁵ Prieiga per internetą <http://www.oecd.org/edu/innovation-education/19975192.pdf> [Žiūrėta 2014-09-03].

²⁶ Prieiga per internetą <http://euroguidance.eu/guidance-systems/> [Žiūrėta 2014-09-04].

koordinatoriai nurodė, kad informavimas ir konsultavimas turėtų tik papildyti ugdymą karjerai, kuris turi būti vykdomas pagal bendrą ministerijos patvirtintą Ugdymo karjerai programą. Visos veiklos turi būti vykdomos kompleksiskai. 2014 m. Švietimo mainų paramos fondo paskelbtame tyrime „Karjeros kompetencijų ugdymas Lietuvoje“ taip pat pabrėžiama, kad profesinis orientavimas yra efektyvus tada, kai teikiamas paslaugų kompleksas, o ne viena kuri iš profesinio orientavimo (karjeros) paslaugų ir svarbi ugdymo karjerai integracija su kitomis kompetencijų sritimis (pvz., verslumo ugdymu)²⁷.

Viena profesinio informavimo veiklų yra profesinis veiklinimas. Jis mokiniams turi padėti apsispręsti dėl tolesnio karjeros pasirinkimo. Profesinis veiklinimas ir intensyvi darbinė praktika skirta vyresniųjų klasių mokiniams susipažinti su įvairiomis profesijomis. Šiam tikslui turi būti organizuojamas darbo veiklos stebėjimas ir praktinė veikla įmonėse, įstaigose arba virtualioje erdvėje, vykdomas praktinis mokymas, įgytos patirties aptarimas, kita veikla. Audito metu nustatyta, kad bendrojo ugdymo mokyklose dažniausiai nevyksta individualų mokinio poreikį atitinkantis profesinis veiklinimas, todėl joms apsiriboja klasių (grupių) pažintinėmis kelionėmis į įvairias įstaigas ir organizacijas.

Nustatėme ir mokyklų, kuriose daliai mokinių buvo teikiama veiklinimo paslauga pagal individualų mokinių poreikį.

Gerosios praktikos pavyzdys

Kauno miesto savivaldybės viena mokykla 2013 m. vykdė konkursus mokiniams dėl dalyvavimo profesiniame veiklinime. Mokiniai turėjo siųsti motyvacinius laiškus, kuriuose parašytų, kokios srities veikla juos domintų. Motyvacinius laiškus į šį konkursą atsiuntė 5 mokiniai. Buvo sudarytos trišalės sutartys tarp mokinių, tėvų ir veiklinimo įstaigų (laikraščio redakcijos, teatro, ligoninės, veterinarijos klinikos, statybos įmonės). Mokiniai įstaigose praleido apie savaitę, kai kurie iš jų susitarė, kad galės daugiau padirbėti mokslo metams pasibaigus.

Audito metu apklausti mokiniai iš 55 audituotų mokyklų nurodė, kad reikia skirti daugiau dėmesio mokinių karjeros kompetencijų ugdymui, ir pateikė pasiūlymus veiklinimui tobulinti: organizuoti renginius, kuriuose asmenys supažindintų su savo profesija; organizuoti išvykas į įmones, siekiant pažinti įvairias užimtumo sritis, profesijų ypatumus, karjeros galimybes ir kaupti darbo patirtį; teikti daugiau informacijos apie tolesnio mokymo įstaigas; pristatyti specialybes, kurios yra paklausios darbo rinkoje.

Siekiant ugdyti mokinių karjeros kompetencijas, turėtų būti sudarytos sąlygos visiems mokiniams gauti ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas, t. y. visas profesinio orientavimo paslaugas.

Projekto metu siekiant geresnio karjeros koordinatorių darbo koordinavimo, konsultavimo ir paramos (metodinės ir organizacinės), buvo pasamdyti karjeros konsultantai (išorės mobilieji konsultantai)²⁸. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras nuo 2012 m. spalio mėn. pasirašė terminuotą darbo sutartį, galiojusią iki 2014-05-03, su 135 karjeros konsultantais (10 vyriausiųjų karjeros konsultantų ir 125 karjeros konsultantais). Lėšos jų darbo užmokesčiui sudarė 9,9 mln. Lt (vieno etato karjeros konsultanto darbo užmokestis buvo 4 343,20 Lt, o jų veiklą koordinuojančio vyr. karjeros konsultanto – 4 880 Lt).

²⁷ Prieiga per internetą <http://www.euroguidance.lt/uploads/files/Patikslintas%20tyrimas%20Karjeros%20kompetenciju%20ugdymas%20LT.pdf> [Žiūrėta 20104-10-27].

²⁸ Nacionalinės profesinio orientavimo švietimo sistemoje programos valdymo komiteto posėdžio 2012-08-21 protokolas Nr. ESPKD32-1.

Išanalizavę projekte įdarbintų karjeros konsultantų atrankos metodiką nustatėme, kad atrankos kriterijai buvo grindžiami ne kompetencijomis, apimančiomis darbo patirtį, įgūdžius ir profesinio orientavimo žinias, o asmeninėmis savybėmis (pasitikėjimas savimi, iniciatyvumas, tinkamos nuostatos vaikų atžvilgiu ir pan.). Iš 135 karjeros konsultantų, centro įdarbintų projekto metu, tik 15 (12 proc.) buvo baigę studijas, susijusias su profesiniu orientavimu ir karjeros ugdymu, kitų specialistų išsilavinimo sritys skyrėsi, pvz.: ekonomika, psichologija, teisė, pedagogika, inžinerija, menotyra, kultūra, vadyba ir t. t. Edukologijos studijas buvo baigę 57 asmenys, t. y. apie 46 proc. Išanalizavus įdarbintųjų darbo patirtį nustatyta, kad dažniausiai ji nebuvo susijusi su profesiniu orientavimu, pvz.: administratorius, vadybininkas, lektorius, bibliotekininkas, treneris, direktorius, maketuotojas, renginių organizatorius, slaugytojas, seimo nario padėjėjas, savivaldybės, apsaugos darbuotojai ir t. t.

Kadangi karjeros konsultantų veiklos ataskaitos yra viena iš veiklos kontrolės priemonių, atsirinkome ir išanalizavome dvidešimties karjeros konsultantų veiklos ataskaitas (2013–2014 m. m.), kurias tvirtino centro direktorius ar projekto vadovas. Nustatėme, kad veiklos ataskaitose pateikiama skirtinga informacija: ne visose nurodyta, kokias konkrečias veiklas karjeros konsultantas vykdė koordinuojamose mokyklose; prie veiklos sričių nurodytos tik valandos, nenurodytos vykdytos konkrečios veiklos, kokių rezultatų buvo siekiama, kas pasiekta. Todėl negalėjome įvertinti, ar visoms mokykloms buvo skiriamas pakankamas dėmesys koordinuojant profesinio orientavimo veiklas.

Audito metu apklausėme 59 mokyklas (55 bendrojo ugdymo ir 4 profesinio mokymo), ar jos patenkintos karjeros konsultantų teikiamomis paslaugomis. Nustatėme, kad 14 mokyklų (25 proc.) buvo nepatenkintos karjeros konsultantų teikta pagalba ir konsultacijomis. Tarp nurodytų priežasčių buvo šios: nepakankama srities kompetencija ir žinios; išsilavinimo, susijusio su profesiniu orientavimu, pedagoginio išsilavinimo ar patirties švietimo srityje neturėjimas, lėmęs pasiūlymų ir poreikių bei lūkesčių neatitiktį; realių pasiūlymų profesinio orientavimo veiklai plėtoti ir tobulinti konkrečioje mokykloje stoka. Konsultantai neteikė visų numatytų paslaugų (funkcijų): konsultacijų ar mokymų mokytojams, mokyklos administracijai, tėvams; nevedė konsultacijų mokiniams; neužmezgė profesiniam veiklinimui reikalingų bendradarbiavimo ryšių su įmonėmis, neteikė geriausių karjeros paslaugų teikimo pavyzdžių; nebendravo su karjeros konsultantu, nes nesutarė, nebuvo atvykęs į mokyklą ar buvo paskirtas tik projektui baigiantis. Mokyklų karjeros koordinatoriai taip pat nurodė, kad pasitaikė atvejų, kai dėl nepakankamos karjeros konsultantų kompetencijos nesikreipdavo pagalbos ir neprašydavo vesti seminarų, konsultacijų mokyklos bendruomenei, apsiribodavo tik bendravimu administraciniais klausimais – dėl veiklos planų ir ataskaitų pateikimo karjeros konsultantui. Pažymime, kad su 19 karjeros konsultantų darbo sutartys buvo pasirašytos trims mėnesiams, t. y. baigiantis šios projekto veiklos finansavimo laikotarpiui (2014-05-03).

Vykdyta karjeros konsultantų atranka ir nepakankama jų veiklos kontrolė nesudarė prielaidų, kad visose mokyklose būtų teikiama kvalifikuota pagalba karjeros koordinatoriams.

Projekto įgyvendinimo metu karjeros konsultantai sutelkdavo karjeros koordinatorius bendrauti ir dalytis darbo patirtimi mažose tikslinėse grupėse (miesto ar savivaldybės). Karjeros koordinatoriai teigė, kad projektui pasibaigus jiems truks bendravimo ir gerosios praktikos sklaidos.

Siekiant paremti karjeros specialistus, reikėtų užtikrinti gerosios praktikos pavyzdžių sklaidą ir sudaryti galimybę bendrauti, todėl būtų tikslinga mokinių ugdymo karjerai interneto svetainėje (MUKIS) sudaryti galimybę visiems šalies karjeros specialistams diskutuoti, dalytis patirtimi, aptarti įvairius klausimus ar spręsti problemas, susijusias su profesinio orientavimo paslaugų teikimu. Šioje svetainėje taip pat galėtų būti kaupiami ir skelbiami gerosios darbo patirties pavyzdžiai. Tokia galimybė kuriant svetainę buvo numatyta.

1.3. Neužtikrinamas profesinio orientavimo tęstinumas

Profesinio orientavimo plėtra nuo 2003 m. yra finansuojama ES struktūrinių fondų lėšomis vykdant projektus, jiems pasibaigus veikla toliau neremiamą ir palikta mokykloms pačioms spręsti, kaip užtikrinti tęstinumą. Apie tai pasisakyta 2011 m. Švietimo ir mokslo ministerijos administruojamų 2007–2013 metų programų prioritetų ir juos įgyvendinančių ministerijos programų tarpinio vertinimo ataskaitoje²⁹ bei 2014 m. Švietimo mainų paramos fondo paskelbtame tyrime „Karjeros kompetencijų ugdymas Lietuvoje“³⁰. Jame nurodyta, kad „siekiant užtikrinti tęstinumą turi būti įgyvendinti sisteminiai pokyčiai, išspręsti finansiniai, administravimo ir teisiniai karjeros paslaugų teikimo aspektai. Lietuvoje paplitusi praktika, kad įvairios institucijos orientavimo (karjeros) paslaugoms, karjeros kompetencijų ugdymui aktyviai naudoja ESF paramą, tačiau, dažnai šios veiklos įgyvendinamos atskirų projektų rėmuose, stokojama jų sistemiskumo, vientisumo, nėra skatinama dalintis sukurtais produktais ir kitais rezultatais“.

Ugdymo karjerai paslaugas teikę karjeros koordinatoriai ir konsultantai buvo įdarbinti pagal terminuotą darbo sutartį iki 2014-05-03. Pasibaigus projektinei veiklai, jų darbas ir vykdyta veikla mokyklose nutrūko. Mokyklos turi savo nuožiūra užtikrinti, kad profesinis orientavimas būtų prieinamas visiems mokiniams.

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras, vykdydamas projektą, iš visų profesinio orientavimo veiklų finansuos tik mokinių profesinį veiklinimą (žr. 2 priedą). Centras iki 2014-10-21 įdarbino 123 profesinio veiklinimo organizatorius (iš viso planuojama įdarbinti 125 asmenis), su kuriais sudarė terminuotą darbo sutartį iki 2015 m. gegužės mėn. Priskirtose savivaldybėse jie turės organizuoti mokinių profesinį veiklinimą: vykdys įmonių ir organizacijų paiešką, rengs su jomis bendradarbiavimo sutartis, pildys įmonių, įstaigų ir organizacijų duomenų bazę, bendradarbiaus su bendrojo ugdymo mokyklų karjeros specialistais, teiks informaciją, kartu su jais planuos ir organizuos mokinių vizitus ir kt.

Pažymėtina, kad tinkamas veiklinimas labai svarbu, siekiant profesinio orientavimo efektyvumo ir rezultatyvumo, tačiau svarbu ir tai, kad mokiniams būtų sudarytos sąlygos dalyvauti daugiau nei vienoje profesinio orientavimo veikloje.

Siekdami išsiaiškinti, kaip projektui pasibaigus bus užtikrinamas profesinio orientavimo tęstinumas mokyklose, apklausėme mokyklų vadovus. Jie nurodė skirtingus numatomus profesinio orientavimo tęstinumo užtikrinimo būdus: steigiamas atskiras specialisto etatas (etato dalis), bent vienam mokyklos darbuotojui kaip papildoma veikla pavedama vykdyti ši funkcija.

Centras 2014 rugsėjo–spalio mėn. apklausė bendrojo ugdymo mokyklas ir profesinio mokymo įstaigas dėl profesinio orientavimo paslaugų teikimo 2014–2015 mokslo metais. Į klausimą atsakė 818 (91 proc.) iš 900 bendrojo ugdymo mokyklų, iš jų 457 (56 proc.) nurodė, kad mokykloje karjeros specialistas nedirbs. Į klausimą atsakė ir 65 (94 proc.) iš 69 profesinio mokymo įstaigų, iš jų 40 (62 proc.) nurodė, kad įstaigoje karjeros specialistas nedirbs.

²⁹ UAB „BGI Consulting“, Švietimo ir mokslo ministerijos administruojamų 2007–2013 metų programų prioritetų ir juos įgyvendinančių ministerijos programų turinio vertinimo galutinė ataskaita, Vilnius, 2011 m.

³⁰ Prieiga prie interneto <http://www.euroguidance.lt/uploads/files/Patikslintas%20tyrimas%20Karjeros%20kompetenciju%20ugdymas%20LT.pdf> [Žiūrėta 2014-10-27].

Lietuvos moksleivių sąjunga raštu³¹ siekė atkreipti dėmesį į ugdymo karjerai organizavimo tęstinumo svarbą ir nurodė, kad 79 proc. apklaustų moksleivių suinteresuoti, kad mokyklose vyktų sklandus ugdymas karjerai.

Audito metu nustatėme, kad dvylikoje audituotų savivaldybių mokinių profesinio orientavimo veikla organizuojama skirtingai. Iš dalies tai susiję su tuo, koks yra savivaldybės administracijos, mokyklos vadovybės požiūris į profesinio orientavimo svarbą, kokie yra mokinių bendruomenės narių, o ypač tėvų, poreikiai, mokyklos tradicijos ir pedagoginio personalo kvalifikacija karjeros klausimais.

Klaipėdos miesto savivaldybė, teigiamai įvertinusi projekto metu centro įdarbinto karjeros konsultanto teikiamą naudą ir aktyvų bendradarbiavimą su mokyklomis ir savivaldybe, sudarė sąlygas jam toliau tęsti pradėtas veiklas.

Geriosios darbo patirties savivaldybėje pavyzdys

Siekiant užtikrinti mokinių profesinio orientavimo paslaugų tęstinumą Klaipėdos miesto savivaldybės įsteigtoje Pedagoginėje psichologinėje tarnyboje, tvirtinant 2014 m. pareigybių skaičiaus normatyvus, įvesta karjeros ugdymo specialisto (koordinatoriaus) pareigybė. Jo veikla nuo 2015-01-01 bus finansuojama iš savivaldybės biudžeto. Šias pareigas eis buvęs karjeros konsultantas.

Yra mokykla, sukūrusi profesinio orientavimo paslaugų teikimo modelį savo mokyklai.

Geriosios praktikos pavyzdys

Kauno Maironio universitetinėje gimnazijoje ugdymas karjerai jau yra ugdymo proceso dalis, nes 2002 m. parengta mokyklos mokinių ugdymo karjerai programa, gautas Švietimo ir mokslo ministerijos leidimas ją integruoti į ugdymo turinį. Todėl mokykloje visų mokinių karjeros kompetencijos ugdomos per tvarkaraštyje numatytas ugdymo karjerai pamokas.

Sudarius karjeros specialistams galimybę keistis gerąja praktika, pagerėtų projektinių veiklų tęstinumas ir profesinio orientavimo prieinamumas.

Ministerijos atstovai nurodė (2014-09-18), kad mokinių profesinio orientavimo plėtra 2014–2020 m. bus toliau vykdoma naudojant ES lėšas. Numatoma, kad 2014–2020 m. ES struktūrinių fondų lėšomis bus vykdoma priemonė „Paskatos ir pagalba besimokantiejiems“. Viena jos veiklų yra „Kokybiškų karjeros paslaugų teikimas realioje ir virtualioje aplinkoje“. Jai įgyvendinti numatyta skirti 20 mln. Lt.

2. AR UŽTIKRINAMA PROFESINIO ORIENTAVIMO KOKYBĖ

Siekiant, kad profesinio orientavimo sistema kokybiškai funkcionuotų, būtų priimami pagrįsti sprendimai ir teikiamos kokybiškos paslaugos, būtina rinkti ir sisteminti duomenis apie šių paslaugų organizavimą ir teikimą, kurti kokybės vertinimo / įsivertinimo ir karjeros specialistų kvalifikacijos tobulinimo sistemas, užtikrinti, kad visi profesinio orientavimo teikėjai bendradarbiautų šalies ir vietos lygmenimis.

Remiantis profesinio orientavimo būklės ir tendencijos analizėmis 2007 m. patvirtintoje Nacionalinėje profesinio orientavimo švietimo sistemoje programoje³² buvo numatyta užtikrinti

³¹ Lietuvos moksleivių sąjungos 2014-02-26 nuomonė dėl ugdymo karjerai bendrojo lavinimo mokyklose.

aukštą kokybę visiems švietimo sistemos dalyviams, profesinio orientavimo priemonių kūrimą, karjeros specialistų rengimą, savivaldybių ir kitų suinteresuotų grupių dalyvavimą profesinio orientavimo paslaugų plėtotėje. Šalyje patvirtintuose teisės aktuose³³ numatyti uždaviniai taip pat yra susiję su profesinio orientavimo paslaugų kokybės užtikrinimu.

2.1. Savivaldybės ir mokyklos nepakankamai informuojamos apie profesinio orientavimo plėtrą

Audituojamu laikotarpiu Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras sukūrė įvairias metodines priemones, skirtas tobulinti profesinio orientavimo paslaugas³⁴: Ugdymo karjerai programą (patvirtinta 2014-01-15), Mokinio knygą, Mokytojo knygą, Mokinių ugdymo karjerai pasiekimų aplanką, mokinių ugdymo karjerai informacinę svetainę MUKIS, psichologams nupirkta asmenybės psichologinių tyrimų, profesinių interesų nustatymo metodikų, parengta pagalbinių dokumentų, neformaliojo ugdymo programų ir profesijų aprašų, profesijas iliustruojančių nuotraukų, profesijas populiarinančių filmų. Šių veiklų finansavimas pateikiamas 2 priede.

Audito metu karjeros koordinatoriai teigiamai įvertino sukurtas metodines priemones ir nurodė, kad jos padėjo organizuoti profesinio orientavimo veiklas mokykloje, tačiau, jų nuomone, MUKIS galimybės nėra pakankamai išnaudotos. Visų audituotų mokyklų atstovai patvirtino, kad, siekiant užtikrinti nuolatinį paslaugų gerinimą, reikalinga aktyvi ir atvira internetinė erdvė, kurioje būtų galima diskutuoti, dalytis patirtimi, aptarti įvairius klausimus ar spręsti problemas, susijusias su profesinio orientavimo paslaugų teikimu, būtų kaupiami ir skelbiami gerosios praktikos pavyzdžiai.

Savivaldybių atstovai nurodė, kad savo teritorijoje esančių mokyklų mokiniams turi organizuoti profesinio orientavimo paslaugų teikimą, tačiau pasigenda ministerijos ir centro pagalbos organizuojant profesinio orientavimo plėtrą savivaldybėse:

- trūksta informacijos apie šalies ilgalaikius profesinio orientavimo plėtros planus ir viziją, nes iki šiol profesinio orientavimo plėtra vykdoma daugiausiai projektinėmis veiklomis, kurios neužtikrina nuoseklumo ir veiklos tęstinumo projektui pasibaigus;
- pasigendama informacijos apie šalyje vykdomus ar planuojamus vykdyti projektus;
- trūksta metodinės pagalbos, konsultacijų ar mokymų profesinio orientavimo veiklų organizavimo ir paslaugų teikimo klausimais, pvz.: kaip užtikrinti mokinių profesinį veiklinimą, atlikti stebėseną ir mokyklose įgyvendinti 2014-01-15 patvirtintą Ugdymo karjerai programą ir pan.

Siekiant, kad savivaldybės galėtų kokybiškai organizuoti profesinį orientavimą savo teritorijoje esančių mokyklų mokiniams, reikėtų numatyti priemones, kurios užtikrintų metodinės pagalbos, konsultacijų, informacijos apie vykdomas ir planuojamas vykdyti šalyje veiklas, susijusias su profesinio orientavimo plėtra, teikimą ir sklaidą.

³² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007-12-03 įsakymu Nr. ISAK-2332 patvirtinta Nacionalinė profesinio orientavimo švietimo sistemoje programa (2013-06-25 įsakymo Nr. V-580 nauja redakcija).

³³ Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas, 4.4 p., Lietuvos Respublikos Seimo 2013-12-23 nutarimu Nr. XII-745 patvirtinta Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategija; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012-11-28 nutarimu Nr. 1482 patvirtinta 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013-09-25 nutarimu Nr. 878 patvirtinta Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programa.

³⁴ Prieiga per internetą <http://www.lmns.lt/lt/naujienos/1133> [Žiūrėta 2014-08-07].

2.2. Nereglamentuoti karjeros specialisto kvalifikaciniai reikalavimai ir nesukurta kvalifikacijos tobulinimo sistema

Tarptautiniame leidinyje „Visą gyvenimą trunkančio profesinio orientavimo politikos ir sistemų tobulinimas“ nurodoma, kad, siekiant užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę, reikalingas kompetentingas personalas ir nuolatinis tobulinimasis, t. y. šį darbą dirbantys specialistai turi turėti atitinkamą kompetenciją³⁵ ir kvalifikaciją³⁶ arba jos siekti, reikalaujama nuolatos tobulintis profesinėje srityje, taip gerinant paslaugų kokybę³⁷.

Kadangi profesinio orientavimo kokybė yra susijusi ne tik su metodinių priemonių kūrimu, bet ir su specialistų, teikiančių šias paslaugas, kompetencija ir kvalifikacija, nustatyta, kad nacionaliniu lygiu nėra apibrėžta profesinio orientavimo (karjeros) paslaugas mokiniams teikiančio specialisto sąvoka, nepatvirtinti dokumentai apibrėžiantys šio specialisto kvalifikacinius reikalavimus, kompetencijas, profesinės veiklos sritis ir funkcijas. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakytoje Viešosios vadybos ir politikos instituto 2014 m. atlikto Švietimo ir mokslo srities prioritetų 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiui strateginio vertinimo ataskaitoje nurodyta, kad siekti paslaugų kokybės trukdo tai, kad nėra standartų, kuriuose būtų karjeros srityje dirbančiam specialistui keliamų reikalavimų aprašas³⁸.

Profesinio orientavimo paslaugos priskirtos švietimo pagalbai³⁹. Pažymime, kad šiuo metu mokykloje dirbančių kitų švietimo pagalbos specialistų (psichologų, socialinių pedagogų ar logopedų) pareiginiai nuostatai, kvalifikacijos ir išsilavinimo reikalavimai reglamentuoti teisės aktuose, kuriuose taip pat nustatyta, kad paslaugas turi teikti šios srities profesinę kvalifikaciją (specialybę) turintys specialistai. Suomijoje, Norvegijoje, Austrijoje ir Čekijoje reikalaujama, kad karjeros specialistas būtų baigęs specialias studijas, o Airijoje yra parengtas karjeros specialistų kompetencijų aprašas⁴⁰.

Pagal 2014 m. centro surinktus duomenis tik 12 proc. asmenų, teikiančių profesinio orientavimo paslaugas mokiniams, yra baigę bakalauro arba magistro studijų programas, tiesiogiai susijusias su profesiniu orientavimu (pvz.: karjeros projektavimas, karjeros edukologija, ugdymo karjerai pedagogika, profesijos edukologija, karjera ir profesinis konsultavimas).

Audito metu, įvertinę studijų programas, susijusias su profesiniu orientavimu (karjeros valdymu), nustatėme, kad 6 universitetai⁴¹ siūlo 7 studijų programas (2 bakalauro ir 5 magistro), todėl yra sukurtos sąlygos parengti karjeros specialistus, gebančius ugdyti mokinių karjeros kompetencijas ir teikti kokybiškas informavimo ir konsultavimo paslaugas.

³⁵ Kompetencija – gebėjimas atlikti tam tikrą konkretų darbą. Kompetencija apima patirtį, įgūdžius ir žinias, dažnai ir tam tikras asmenines savybes.

³⁶ Kvalifikacija – tikimo, pasirengimo kuriam nors darbui laipsnis; profesija ar specialybė; ko nors kokybės ar rūšies pažymėjimas, įvertinimas.

³⁷ Europos Profesinio mokymo plėtotės centras, Visą gyvenimą trunkančio profesinio orientavimo politikos ir sistemų tobulinimas, Europos rekomendacinės priemonės, Liuksemburgas, 2005, p. 14–19. Prieiga per internetą http://www.euroguidance.lt/uploads/files/Strategijos_ir_dokumentai/Visa_gyv_PO_polit_ir_sist_tobulinimas_Eur_rekomendacines.pdf [Žiūrėta 2014-09-01].

³⁸ Prieiga per internetą http://www.smm.lt/uploads/documents/es_parama/Galutin%C4%97%20ataskaita111.pdf [Žiūrėta 2014-10-21].

³⁹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991-06-25 Nr. I-1489 (2011-03-17 įstatymo Nr. XI-1281 nauja redakcija), 2 str. 27 p.

⁴⁰ Prieiga per internetą: <http://euroguidance.eu/guidance-systems/> [Žiūrėta 2014-09-04].

⁴¹ Mykolo Riomerio, Vytauto Didžiojo, Lietuvos edukologijos, Klaipėdos, Šiaulių ir Aleksandro Stulginskio universitetai.

Savivaldybių ir mokyklų darbuotojai patvirtino, kad šalyje yra aukštųjų mokyklų parengtų karjeros specialistų, tačiau nesukuriamos prielaidos jiems įsidarbinti mokykloje (pvz.: teisės aktuose neapibrėžti šios srities specialisto veiklos nuostatai, nereglamentuota pareigybė). Lietuvoje profesinio orientavimo sistema kuriama antrą dešimtmetį ir pirmieji profesinio orientavimo specialistai buvo parengti 2004 m., tačiau šalies mokyklose apie 68 proc. karjeros specialistų turėjo 2 metų ir mažesnę darbo patirtį.

Teisės aktuose neapibrėžus mokykloje dirbančių karjeros specialistų kvalifikacinių reikalavimų, kompetencijų ir funkcijų, nebus sudarytos sąlygos vienodai kokybiškai teikti profesinio orientavimo paslaugas, kaupti darbo patirtį ir įvertinti mokykloje dirbančių karjeros specialistų darbo kokybę ir jų kvalifikacijos, kompetencijos lygį. Siekiant atlikti karjeros specialistų kompetencijų vertinimą ir įsivertinimą, reikėtų įteisinti jų kvalifikacijai keliamus reikalavimus.

Karjeros specialisto kompetencija yra pagrindinis veiksnys, lemiantis kokybiškų paslaugų teikimą, todėl labai svarbu, kad, be formalaus išsilavinimo, karjeros specialistas skirtų laiko ir turimų kompetencijų tobulinimui. Kadangi mokyklose profesinio orientavimo paslaugas teikia įvairių sričių mokytojai ir mokyklų darbuotojai, reikėtų sudaryti sąlygas karjeros specialistams įgyti ir plėtoti savo kompetencijas⁴², t. y. tenkinti specialistų kvalifikacijos tobulinimo poreikius gauti kokybiškas ir nuolatinės kvalifikacijos tobulinimo paslaugas. Švietimo ir mokslo srities prioritetu 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiui strateginio vertinimo ataskaitoje nurodyta, kad reikia gerinti profesinio orientavimo srityje dirbančių specialistų (kurie neretai neturi specialaus išsilavinimo) kompetencijas⁴³.

Pagal centro 2014 m. pateiktus duomenis⁴⁴, 2012–2013 m. m. 17 proc. mokyklose dirbančių karjeros specialistų netobulino kvalifikacijos arba nepateikė apie tai informacijos. Centras nurodė, kad visiems mokykloje įdarbintiems karjeros koordinatoriams vedė 24 akademinį valandų trukmės įvairius mokymus. Švietimo ir mokslo ministerijos užsakytoje „BGI Consulting“ 2011 m. Švietimo ir mokslo ministerijos administruojamų 2007–2013 metų veiksmų programų prioritetų ir juos įgyvendinančių ministerijos programų tarpinio vertinimo ataskaitoje nurodyta, kad tokie trumpalaikiai mokymai (24 val.) gali būti nepakankami įgyti reikalingų žinių kokybiškam darbui su mokiniais ugdymo karjerai srityje.

2010–2014 m. centras organizavo 33 kvalifikacijos tobulinimo renginius karjeros specialistams ir mokytojams (dalyvavo 662) ir 13 informacinių renginių (dalyvavo 322). Šie renginiai nevertintini kaip visų karjeros specialistų nuoseklus ir nuolatinis kvalifikacijos tobulinimas. Dalis karjeros koordinatorių nurodė, kad suteiktos teorinės žinios nebuvo pakankamos teikti kokybiškas profesinio orientavimo paslaugas, nes trūko praktinių žinių ir įgūdžių, kaip reikia vesti pamokas, integruoti ugdymą karjerai į bendruosius ugdymo planus ar organizuoti veiklinimą. 2014 m. rugsėjį centras apklausė mokyklas ir nustatė, kad 44 proc. bendrojo ugdymo mokyklų ir 38 proc. profesinio mokymo įstaigų nurodė, kad juose dirbs karjeros specialistai, o mokinių ugdymo karjerai veiklas atitinkamai vykdys 94 ir 86 proc. (apklausoje dalyvavo 818 bendrojo ugdymo mokyklų ir 65 profesinio mokymo įstaigos).

⁴² Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007-03-29 įsakymu Nr. ISAK-556 patvirtinti Valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimo nuostatai, 4.1 ir 4.3 p.

⁴³ Prieiga per internetą http://www.smm.lt/uploads/documents/es_parama/Galutin%C4%97%20ataskaita111.pdf [Žiūrėta 2014-10-21].

⁴⁴ Prieiga per internetą http://www.mukis.lt/lt/profesinio_orientavimo_paslaugos_mokyklose/stebesenos_ataskaita.html [Žiūrėta 2014-09-02].

Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras patvirtino, kad iki šiol nėra sukurta karjeros specialistų kvalifikacijos tobulinimo sistema, neapibrėžtas teisinis ir administracinis mechanizmas, kuris leistų įvertinti karjeros specialisto nuolatinio kvalifikacijos tobulinimo asmeninę ir institucinę motyvaciją, užtikrintų kvalifikacijos tobulinimo paslaugų kokybę ir tikslingą bei veiksmingą lėšų, skiriamų iš biudžeto jų kvalifikacijai tobulinti, naudojimą.

Sukūrus profesinio orientavimo paslaugas teikiančių asmenų kvalifikacijos tobulinimo sistemą, kuri užtikrintų visų specialistų teikiančių šias paslaugas nuolatinį kompetencijų tobulinimą, būtų užtikrintos lygios galimybės mokiniams gauti vienodai kokybiškas paslaugas.

2.3. Profesinio orientavimo stebėseną nepakankama, o šios srities vertinimas nesisteminis

Siekiant, kad profesinio orientavimo plėtra būtų vykdoma remiantis pagrįstais sprendimais, analizuojama ir vertinama profesinio orientavimo būklė ir pokyčiai, būtina ne tik rinkti ir sisteminti duomenis apie profesinio orientavimo paslaugų organizavimą, t. y. vykdyti stebėseną, bet ir sistemingai vertinti ir įsivertinti profesinio orientavimo kokybę.

Audituojamu laikotarpiu mokinių profesinio orientavimo plėtra buvo vykdoma nerenkant ir nesisteminant duomenų apie mokyklose teikiamas profesinio orientavimo paslaugas. Nebuvo renkami ir duomenys apie profesinio orientavimo taškų veiklas. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras nurodė, kad audituojamu laikotarpiu vykdė tik pavienes apklausas⁴⁵ profesinio orientavimo klausimais. Jos buvo vykdomos epizodiškai ir tik kai kuriais klausimais, todėl jų rezultatų negalima įvardyti kaip darnios ir sistemingos stebėsenos. Centrai 2012 m. buvo pavesta⁴⁶ vykdyti mokinių profesinio orientavimo stebėseną valstybės lygiu.

Centras 2014 m. pradžioje ugdymo karjerai informacinėje sistemoje (UKSIS) surinko kiekybiniam rodikliams duomenis apie mokinių profesinį orientavimą (pvz.: karjeros specialistų etatų skaičius, vienam karjeros specialisto etatui tenkantis mokinių skaičius, mokinių, gavusių individualių profesinio orientavimo paslaugų, dalis ir pan.). Duomenis pateikė 835 mokyklos: 752 bendrojo ugdymo, 61 profesinio mokymo įstaiga ir 22 jų skyriai. Duomenų nepateikė apie 100 įstaigų. Centras nurodė pagrindines priežastis, dėl kurių duomenys nebuvo pateikti: įstaigos reorganizacija, pasikeitęs įstaigos kodas, darbuotojų kaita, vartotojų kompiuterinio raštingumo stoka, vartotojų registravimo klaidos.

Pažymime, kad stebėsenos rodiklių sąrašas (ir jų aprašai), pagal kurį mokyklos teikė duomenis, nėra patvirtinti, taigi nesivadovauta Valstybės švietimo ir mokslo stebėsenos tvarkos aprašu⁴⁷. Jame nurodyta, kad rodiklių sąrašus tvirtina ŠVIS tvarkytojas (Švietimo informacinių technologijų centras), suderinus su Švietimo ir mokslo ministerija.

Centro vykdyta stebėseną renkant iš mokyklų duomenis tik kiekybiniam rodikliams apskaičiuoti nesukuria prielaidų sistemingai ir visapusiškai stebėti profesinio orientavimo plėtrą, nes nėra vertinami mokinių poreikiai ir lūkesčiai, t. y. vykdomos profesinio orientavimo plėtros kokybė. Ši

⁴⁵ 2012 metų mokymo dalyvių lūkesčių apklausa, taip pat mokymo metu gautos ir analizuotos Mokinio knygos, Mokytojo knygos, Ugdymo karjerai programos ir MUKIS informacinės sistemos vertinimas; 2012 metų mokinių apklausa dėl profesijas populiarinančių ir patrauklinančių filmukų; 2013 metų karjeros koordinatorių apklausa dėl kvalifikacijos tobulinimo ir t. t.

⁴⁶ Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas, 7.2 p.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012-08-14 įsakymu Nr. V-1201 patvirtintas Valstybės švietimo ir mokslo stebėsenos tvarkos aprašas, 23.2 p.

informacija ne tik padėtų nustatyti, ar vykdoma plėtra sudarė prielaidas pagerinti šios paslaugos kokybę, bet ir nustatyti vartotojų pasitenkinimą ja.

Pagal EBPO, siekiant išsiaiškinti ugdymo karjerai paslaugų atitiktį tikslinių grupių poreikiams, būtina numatyti ir kokybinius rodiklius⁴⁸. Švietimo ir mokslo srities prioritetų 2014–2020 m. ES struktūrinės paramos programavimo laikotarpiui strateginio vertinimo ataskaitoje nurodyta, kad greta diegiamos stebėsenos sistemos, būtina kurti ir profesinio orientavimo kokybės vertinimo / įsivertinimo sistemą, kuri padėtų nustatyti, ar teikiamos paslaugos atitinka visuomenės poreikius ir pan.

Audito metu nustatyta, kad Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras nerinko duomenų, kurie padėtų įvertinti kokybę ir rezultata, t. y. mokinių patobulinusių karjeros kompetencijas dalis; jų reakciją į teikiamas paslaugas (pasitenkinimo lygis) ar karjeros specialistų kompetencijos lygį, siekiant išsiaiškinti poreikį kvalifikacijai tobulinti, ir pan.

Kadangi Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra vykdo mokyklų vertinimą, išanalizavome veiklos rodiklius, pagal kuriuos jos vertinamos. Nustatėme, kad sąraše⁴⁹ jie yra trys: pagalba renkantis mokymosi kryptis, renkantis mokyklą, profesinis informavimas ir konsultavimas. Šie rodikliai susiję tik su profesiniu informavimu, konsultavimu. Jie nesuteikia informacijos apie ugdymą karjerai. Rodikliai nuo 2009 m. nebuvo keičiami, nors 2012 m. pakeistas Profesinio orientavimo vykdymo tvarkos aprašas: jame buvo numatytos detalesnės profesinio orientavimo veiklos mokykloje, o ugdymas karjerai apibrėžtas kaip prioritetinė sritis. Todėl anksčiau patvirtinti rodikliai yra nepakankami, siekiant atlikti mokyklos vertinimą ir teikti rekomendacijas dėl veiklos gerinimo. Pažymime, kad švietimo ir mokslo ministro pritarose Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijose⁵⁰ siūloma bendrojo ugdymo mokyklų vadovams, analizuojant mokyklos veiklos būklę, vadovautis tais pačiais neišsamiais rodikliais.

Patvirtinus visų šios srities veiklų (pagal aprašą) stebėsenos rodiklius (kiekybinius ir kokybinius), pagal kuriuos būtų nuolat ir sistemingai kaupiami duomenys ir analizuojama profesinio orientavimo kaita, būtų sudarytos sąlygos tikslingiau formuoti profesinio orientavimo politiką ir užtikrinti geresnę kokybę, atitinkančią šalies siekius ir mokinių lūkesčius.

5-ojo audito departamento direktorė

Rasa Gabrilavičienė

Vyriausiasis valstybinis auditorius

Jonas Izokaitis

⁴⁸ Prieiga per internetą <http://www.oecd.org/education/innovation-education/34060761.pdf> [Žiūrėta 2014-03-14].

⁴⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007-04-02 įsakymu Nr. ISAK-587 patvirtintas Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos aprašas (2009-03-30 įsakymo Nr. ISAK-608 nauja redakcija).

⁵⁰ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009-03-30 įsakymas Nr. ISAK-607.

Nuoroda:

Valstybinio audito ataskaitos kopijos pateiktos:

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai, 2 egz.

Lietuvos Respublikos Seimo Audito komitetui, 1 egz.

Auditas atliktas, vykdant 2014-01-06 pavedimą Nr. P-50-1

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:

Jonas Izokaitis (grupės vadovas)

Neringa Raglienė

PRIEDAI

Valstybinio audito ataskaitos
„Kaip organizuojamas ir vykdomas
mokinių profesinis orientavimas“
1 priedas

Pagrindiniai audito duomenų rinkimo ir vertinimo metodai

Eil. Nr.	Metodas	Tikslai
1.	Dokumentų peržiūra – nagrinėjome Švietimo ir mokslo ministerijos, Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro, Vilniaus miesto ⁵¹ , Kauno miesto ⁵² , Klaipėdos miesto ⁵³ , Šiaulių miesto ⁵⁴ , Alytaus miesto ⁵⁵ , Vilniaus rajono ⁵⁶ , Kauno rajono ⁵⁷ , Klaipėdos rajono ⁵⁸ , Trakų rajono ⁵⁹ , Kretingos rajono ⁶⁰ , Alytaus rajono ⁶¹ , Lazdijų rajono ⁶² savivaldybių ir jų teritorijose esančių bendrojo ugdymo mokyklų ir keturių profesinių mokymo įstaigų ⁶³ dokumentus, susijusius su mokinių profesiniu orientavimu, taip pat teisės aktus, reglamentuojančius profesinį orientavimą ir kt.	Nustatyti, ar tinkamai organizuojamas ir koordinuojamas mokinių profesinis orientavimas, ar užtikrinamas mokinių profesinio orientavimo veiklos tęstinumas, ar, vykdant mokinių profesinį orientavimą, užtikrinamas prieinamumas visiems mokiniams, ar užtikrinama profesinio orientavimo paslaugų kokybė, ar tinkamas teisinis reglamentavimas, taip pat sustatyti problemas, susijusias su profesinio orientavimo organizavimu ir vykdymu.
2.	Pokalbiai (apklausos) Švietimo ir mokslo ministerijos, Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro, Vilniaus miesto ⁶⁴ , Kauno	Išsiaiškinti, kaip organizuojamas ir vykdomas mokinių profesinis

⁵¹ Vilniaus Sofijos Kovalevskajos vidurinė mokykla, Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazija, Vilniaus Žemynos gimnazija, Vilniaus Žaros vidurinė mokykla, Vilniaus Gabijos gimnazija, Vilniaus Ažuolyno progimnazija, Vilniaus Santaros vidurinė mokykla, Vilniaus centro vidurinė mokykla.

⁵² Pilėnų pagrindinė mokykla, Atžalyno vidurinė mokykla, Senamiesčio progimnazija, Jėzuitų gimnazija, Saulės gimnazija, Simono Daukanto vidurinė mokykla, Kauno Maironio universitetinė gimnazija.

⁵³ Ažuolyno gimnazija, Vytauto Didžiojo gimnazija, Martyno Mažvydo progimnazija, Žemynos gimnazija

⁵⁴ Lieporių gimnazija, Dainų progimnazija, Romuvos gimnazija, Vijolių vidurinė mokykla

⁵⁵ Adolfo Ramanausko-Vanago gimnazija, Jotvingių gimnazija, Likiškėlių pagrindinė mokykla, Šaltinių pagrindinė mokykla, Dzūkijos pagrindinės mokykla.

⁵⁶ Čekoniškių vidurinė mokykla, Pagirių gimnazija, Nemenčinės Gedimino gimnazija, Avižienių gimnazija

⁵⁷ Garliavos Juozo Lukšos gimnazija, Kačerginės pagrindinė mokykla, Garliavos Jonučių vidurinė mokykla, Babtų gimnazija.

⁵⁸ Lapių pagrindinė mokykla, Gargždų „Minijos“ progimnazija, Dituvos pagrindinė mokykla, Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazija.

⁵⁹ Paluknio „Medeinos“ vidurinė mokykla, Lentvario Motiejaus Šimelionio gimnazija, Aukštadvario vidurinė mokykla, Vytauto Didžiojo gimnazija.

⁶⁰ Viešoji įstaiga Pranciškonų gimnazija, Kretingos Marijono Daujoto pagrindinė mokykla, Vydmantų vidurinė mokykla

⁶¹ Pivašiūnų vidurinė mokykla, Simno gimnazija, Butrimonių gimnazija, Alovės pagrindinė mokykla.

⁶² Šeštokų mokykla, Vėsių gimnazija, Lazdijų Motiejaus Gustaičio gimnazija, Seirijų Antano Žmuidzinavičiaus gimnazija

⁶³ Ukmergės technologijų ir verslo mokykla, VŠĮ Panevėžio profesinio rengimo centras, VŠĮ Alytaus profesinio rengimo centras, VŠĮ Elektrėnų profesinio rengimo centras.

⁶⁴ Vilniaus Sofijos Kovalevskajos vidurinė mokykla, Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazija, Vilniaus Žemynos gimnazija, Vilniaus Žaros vidurinė mokykla, Vilniaus Gabijos gimnazija, Vilniaus Ažuolyno progimnazija, Vilniaus Santaros vidurinė mokykla, Vilniaus centro vidurinė mokykla.

Eil. Nr.	Metodas	Tikslai
	miesto ⁶⁵ , Klaipėdos miesto ⁶⁶ , Šiaulių miesto ⁶⁷ , Alytaus miesto ⁶⁸ , Vilniaus rajono ⁶⁹ , Kauno rajono ⁷⁰ , Klaipėdos rajono ⁷¹ , Trakų rajono ⁷² , Kretingos rajono ⁷³ , Alytaus rajono ⁷⁴ , Lazdijų rajono ⁷⁵ savivaldybių ir jų teritorijose esančių bendrojo ugdymo mokyklų ir keturių profesinių mokymo įstaigų ⁷⁶ atstovais ir mokyklų mokiniais bei Lietuvos moksleivių sąjungos nariais.	orientavimas, kokias problemas ir jų sprendimo būdus mato savivaldybių ir mokyklų atstovai ir mokiniai, apibendrinti mokinių profesinį orientavimo organizavimo ir vykdymo problemas ir įvertinti pokyčius audituojamuoju laikotarpiu bei audito ataskaitoje pateikti konkrečių pavyzdžių.
3.	Duomenų analizė: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Švietimo ir mokslo ministerijos ir Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro pateiktos veiklos ataskaitos, kiti dokumentai; ▪ Kitų institucijų, įstaigų dokumentai: 12 savivaldybių ir 59 mokyklų – ataskaitos, planai, pažymos, nuostatai, apskaitos dokumentai, taisyklės, tvarkos, reglamentai, tikrinimo aktai, atsakymai į VK klausimynus ir kt. 	Nustatyti organizavimo ir vykdymo problemas, jas apibendrinti ir pateikti rekomendacijas dėl veiklos gerinimo.
4.	Užsienio šalių (Suomijos, Norvegijos, Austrijos, Čekijos ir Airijos) praktikos analizė	Nustatyti gerosios praktikos pavyzdžius.

⁶⁵ Pilėnų pagrindinė mokykla, Atžalyno vidurinė mokykla, Senamiesčio progimnazija, Jėzuitų gimnazija, Saulės gimnazija, Simono Daukanto vidurinė mokykla, Kauno Maironio universitetinė gimnazija.

⁶⁶ Ažuolyno gimnazija, Vytauto Didžiojo gimnazija, Martyno Mažvydo progimnazija, Žemynos gimnazija.

⁶⁷ Lieporių gimnazija, Dainų progimnazija, Romuvos gimnazija, Vijolių vidurinė mokykla.

⁶⁸ Adolfo Ramanausko-Vanago gimnazija, Jotvingių gimnazija, Likiškėlių pagrindinė mokykla, Šaltinių pagrindinė mokykla, Dzūkijos pagrindinės mokykla.

⁶⁹ Čekoniškių vidurinė mokykla, Pagirių gimnazija, Nemenčinės Gedimino gimnazija, Avižienių gimnazija.

⁷⁰ Garliavos Juozo Lukšos gimnazija, Kačerginės pagrindinė mokykla, Garliavos Jonučių vidurinė mokykla, Babtų gimnazija.

⁷¹ Lapių pagrindinė mokykla, Gargždų „Minijos“ progimnazija, Dituvos pagrindinė mokykla, Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazija.

⁷² Paluknio „Medeinos“ vidurinė mokykla, Lentvario Motiejaus Šimeliočio gimnazija, Aukštadvario vidurinė mokykla, Vytauto Didžiojo gimnazija.

⁷³ Viešoji įstaiga Pranciškonų gimnazija, Kretingos Marijono Daujoto pagrindinė mokykla, Vydmantų vidurinė mokykla.

⁷⁴ Pivašiūnų vidurinė mokykla, Simno gimnazija, Butrimonių gimnazija, Alovės pagrindinė mokykla.

⁷⁵ Šeštokų mokykla, Veisiejų gimnazija, Lazdijų Motiejaus Gustaičio gimnazija, Seirijų Antano Žmuidzinavičiaus gimnazija.

⁷⁶ Ukmergės technologijų ir verslo mokykla, VŠĮ Panevėžio profesinio rengimo centras, VŠĮ Alytaus profesinio rengimo centras, VŠĮ Elektrėnų profesinio rengimo centras.

Valstybinio audito ataskaitos
 „Kaip organizuojamas ir vykdomas
 mokinių profesinis orientavimas“
 2 priedas

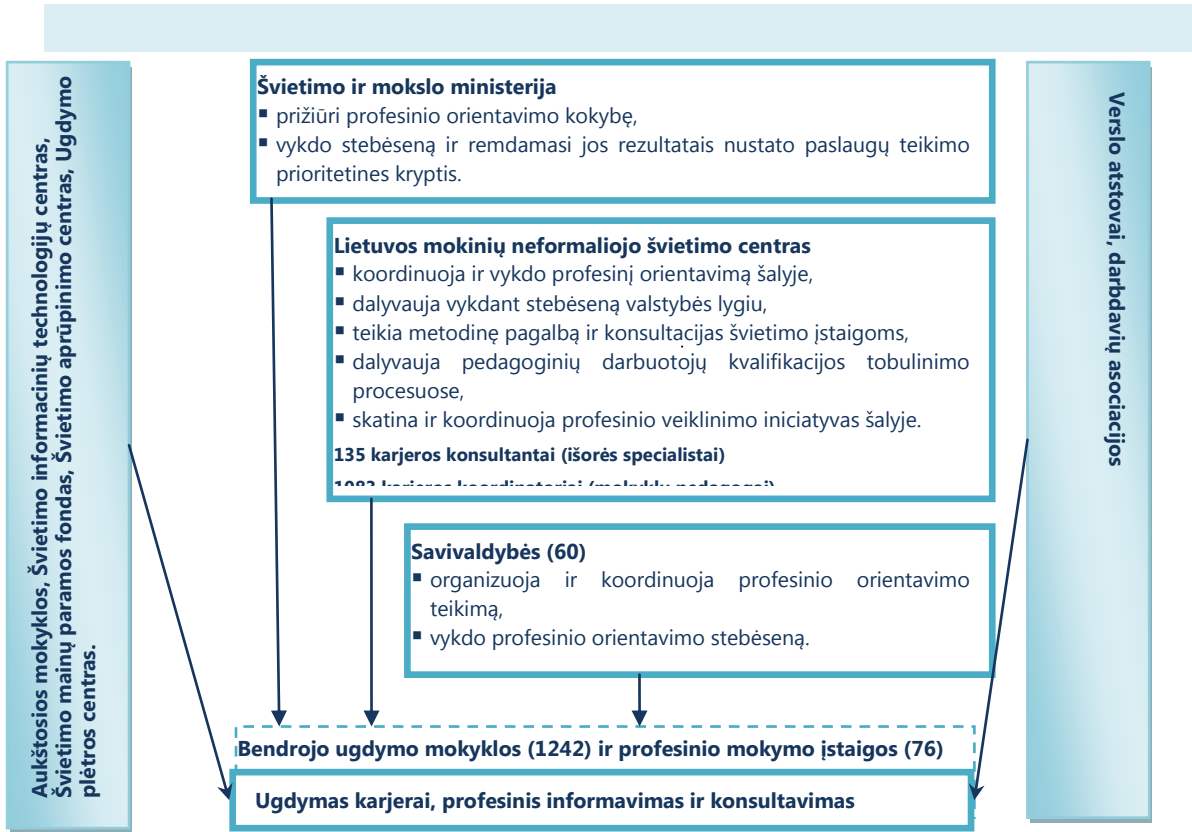
Projekto „Ugdymas karjerai ir stebėsenos modelių sukūrimas ir plėtra
 bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme“ veiklų finansavimas

Projekto veiklos	Numatytos projekto lėšos		Panaudotos 2014-01-01 (tūkst. Lt)	Panaudotos 2014-08-20 (tūkst. Lt)
	tūkst. Lt	Procentai		
Iš viso	43 097,5	100	24 504,0	38 151,2
Parengta metodinė medžiaga (Mokytojo knyga „Ugdymas karjerai“ ir Mokinio knyga „Karjeros vadovas“; elektroninis mokinių ugdymo karjerai pasiekimų aplankas, Ugdymo karjerai programos projektas, Karjeros specialisto kompetencijų aprašo projektas, sukurta 50 profesijas pristatančių filmų, 300 profesijas iliustruojančių nuotraukų, po 1500 profesijų ir neformaliojo ugdymo programų aprašų; ir t. t.).	1 271,3	2,9	830,1	1 195,6
Sukurtos informacinės sistemos (ugdymo karjerai stebėsenos informacinė sistema (UKSIS) skirta surinkti profesinio orientavimo stebėsenos duomenis ir mokinių ugdymo karjerai informacinė svetainė (MUKIS) orientuota į informacijos sklaidą ir tikslinių grupių (mokinių, karjeros veiklų koordinatorių, konsultantų, kitų pedagogų, tėvų, neformalaus ugdymo specialistų ir darbo pasaulio atstovų) bendradarbiavimą).	2 877,2	6,7	2 085,1	2 367,7
Išmokyti ir įdarbinti mokyklų karjeros koordinatoriai ir jiems pagalbą teikiantys išorės karjeros konsultantai.	34 342,7	79,7	18 562,2	30 620,2
Veiklinimas	2 068,8	4,8	1 587,5	1 771,4
Viešinimas	22,00	0,1	12,1	29
Kt. veiklų išlaidos (projekto administravimas).	2 515,5	5,8	1 427,0	2 167,3

Šaltinis – Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro duomenys

Valstybinio audito ataskaitos
„Kaip organizuojamas ir vykdomas
mokinių profesinis orientavimas“
3 priedas

Mokinių profesiniame orientavime dalyvaujančios institucijos ir įstaigos
bei šioje srityje joms priskirtos funkcijos

⌘ Saltinis – Valstybės kontrolė pagal teisės aktus

Valstybinio audito ataskaitos
 „Kaip organizuojamas ir vykdomas
 mokinių profesinis orientavimas“
 4 priedas

Rekomendacijų įgyvendinimo planas

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
1	2	3	4	5
1.	Siekiant ugdyti mokinių karjeros kompetencijas, sudaryti sąlygas visiems mokiniams gauti ugdymo karjerai, profesinio informavimo ir konsultavimo paslaugas.	Švietimo ir mokslo ministerijai	Priemonė: Įvertinti karjeros specialistų etato įvedimo bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose, o taip pat savivaldybės vykdomajai institucijai ir ŠMM įgaliotai institucijai deleguotų profesinio orientavimo funkcijų įgyvendinimo kaštus (t. y. papildomų Valstybės biudžeto lėšų poreikį) ir teikiant LR Finansų ministerijai 2016 m. Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių įstatymo projektą numatyti papildomų lėšų profesiniam orientavimui.	2015 m. IV ketv.
2.	Siekiant užtikrinti lygias galimybes mokiniams gauti vienodai kokybiškas paslaugas: <ul style="list-style-type: none"> □ apibrėžti mokykloje dirbančio karjeros specialisto kvalifikacinius reikalavimus, kompetencijas, funkcijas ir profesinės veiklos sritis; □ sukurti profesinio orientavimo paslaugas teikiančių asmenų kvalifikacijos tobulinimo sistemą, kuri užtikrintų visų šias paslaugas teikiančių specialistų nuolatinį kompetencijų tobulinimą. 	Švietimo ir mokslo ministerijai	Priemonė: Parengti Švietimo įstatymo 2 ir 18 straipsnio pakeitimus skirtus karjeros specialisto sąvokos įteisinimui ir teikti Seimui jį tvirtinti. Priemonė: Parengti ir patvirtinti LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymą Dėl karjeros specialisto, dirbančio bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose, bendrųjų pareiginių nuostatų patvirtinimo. Priemonė: Pavesti ŠMM įgaliotai institucijai parengti ir akredituoti 4 karjeros specialistų dirbančių bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose kvalifikacijos tobulinimo programas ir jų įgyvendinimui skirtą metodinę medžiagą.	2015 m. IV ketv. 2015 m. IV ketv. 2016 m. I ketv.

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
3.	<p>Siekiant, kad profesinio orientavimo sistema kokybiškai funkcionuotų, būtų priimti pagrįsti sprendimai, analizuojama ir vertinama profesinio orientavimo būklė ir pokyčiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ patvirtinti profesinio orientavimo stebėsenos kiekybinius ir kokybinius rodiklius; □ sukurti kokybės vertinimo / įsivertinimo sistemą. 	Švietimo ir mokslo ministerijai	<p>Priemonė: Suderinti su Švietimo ir mokslo stebėsenos koordinavimo grupe parengtų taktinių švietimo ir mokslo stebėsenos kiekybinių ir kokybinių rodiklių – Profesinio orientavimo (ugdymo karjerai) stebėsenos rodiklių – sąrašą.</p> <p>Priemonė: Pavesti Švietimo informaciniam centrui parengti ir patvirtinti direktoriaus įsakymu Profesinio orientavimo (ugdymo karjerai) stebėsenos rodiklių sąrašą.</p> <p>Priemonė: Parengti ir patvirtinti LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymą Dėl Bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimo tvarkos aprašo pakeitimo, skirto papildyti veiklos kokybės išorės vertinimo rodiklių sąrašą ugdymo karjerai paslauga.</p>	<p>2015 m. IV ketv.</p> <p>2015 m. IV ketv.</p> <p>2015 m. IV ketv.</p>
4.	<p>Siekiant profesinio orientavimo tęstinumo, metodinių priemonių ir Mokinių ugdymo karjerai informacinės svetainės didesnio naudojimo, užtikrinti, kad joje būtų:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ teikiami profesinio orientavimo gerosios praktikos pavyzdžiai, mokytojai galėtų keistis patirtimi, diskutuoti, užduoti klausimus, ir į juos būtų atsakyta; □ nuolat atnaujinama metodinė ir informacinė medžiaga; □ savivaldybės ir mokyklos būtų informuojamos apie profesinio orientavimo plėtros planus ir projektus. 	Švietimo ir mokslo ministerijai	<p>Priemonė: Pavesti ŠMM įgaliotai institucijai sukurti Mokinių ugdymo karjerai informacinėje svetainėje www.mukis.lt atskirą skiltį adresu http://www.mukis.lt/lt/geroji_darbo_patirtis.html ir joje skelbti ir kaupti gerosios profesinio orientavimo paslaugų teikimo patirties pavyzdžius. Kasmet šioje skiltyje skelbti ne mažiau 3 metodinių priemonių, skirtų karjeros specialistams.</p> <p>Priemonė: Pavesti ŠMM įgaliotai institucijai sukurti mokinių profesinio veiklinimo įmonių duomenų bazę.</p> <p>Priemonė: Pavesti ŠMM įgaliotai institucijai sukurti Mokinių ugdymo karjerai informacinėje svetainėje www.mukis.lt skiltį adresu http://www.mukis.lt/lt/diskusijos.html, skirtą</p>	<p>Nuolat 2015–2016 m.</p> <p>2015 m II ketv.</p> <p>2015 m. I ketv.</p>

Rekomendacijos eilės numeris ataskaitoje	Rekomendacija	Subjektas, kuriam pateikta rekomendacija	Veiksmas / Priemonės / Komentarai	Rekomendacijos įgyvendinimo terminas (data)
			<p>bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų karjeros specialistams bendrauti, kurti diskusijų temas, komentuoti, dalytis patirtimi, aptarti įvairius klausimus ar spręsti problemas, susijusias su profesinio orientavimo paslaugų teikimu, užtikrinti šios skilties funkcionavimą.</p> <p>Priemonė: Pavesti ŠMM įgaliotai institucijai parengti Mokinių profesinio veiklinimo metodiką bei atmintines mokiniams, mokytojams, bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų karjeros specialistams, darbdaviams ir mentoriams.</p> <p>Priemonė: Pavesti ŠMM įgaliotai institucijai apibendrinti 2014-2015 m. profesinio veiklinimo organizavimo patirtį, parengti Mokinių profesinio veiklinimo organizavimo bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose metodines rekomendacijas.</p> <p>Priemonė: Pavesti ŠMM įgaliotai institucijai informuoti Savivaldybių administracijų švietimo skyrius, bendrojo ugdymo mokyklas ir profesinio mokymo įstaigas apie profesinio orientavimo plėtros planus, projektus ir vykdomas veiklas ne rečiau, kaip 1 kartą per pusmetį.</p>	<p>2015 m. II ketv.</p> <p>2015 m. IV ketv.</p> <p>2015–2016 m. Nuolat, ne rečiau, kaip 1 kartą per pusmetį</p>
<p>Atstovas ryšiams, atsakingas už Valstybės kontrolės informavimą apie rekomendacijų įgyvendinimą plane nustatytais terminais: Aleksandra Sokolova Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo departamento Profesinio mokymo ir orientavimo skyriaus vedėjo pavaduotoja Tel. (8 5) 219 1240 El. paštas aleksandra.sokolova@smm.lt</p>				